

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОЛЕДЖІ

CRITERIA AND INDICATORS OF THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE PRIMARY TEACHER IN COLLEGE

У статті розглянуто критерії сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у коледжі, проаналізовано можливості вимірювання показників відповідних критеріїв. Наведено й охарактеризовано показники сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у коледжі. На підставі аналізу підходів вітчизняних та зарубіжних дослідників виокремлено чотири основні критерії сформованості, а саме: особистісний, ініціативний, мовознавчий та пізнавальний. Особистісний критерій у межах дослідження включає позитивне ставлення до опанування іноземної мови, прояв зацікавленості до безперервного іншомовного навчання, міжособистісне спілкування з проявом гуманістичного ставлення та здатності до емпатії, розвиток індуктивно-дедуктивного мислення та комунікативної активності, підвищення рівня власного емоційного інтелекту. Ініціативним критерієм передбачено ефективність міжособистісних відносин, надання іншомовних комунікативних знань, вміння висловлюватись, обґрунтовувати, презентувати роботи, оформлювати звітність, вміння вирішувати конфлікти, виявляти співпереживання. Мовознавчий критерій враховує сукупність знань, вмінь та навичок, необхідних для іншомовної комунікації у професійній діяльності, зокрема вміння розуміти іншомовну інформацію на слух, правильно відтворювати текстову інформацію за допомогою процесу читання та промови, спілкуватись іншою мовою в процесі говоріння, граматично та лексично правильно відтворювати текстову інформацію на письмі. Пізнавальний критерій відображає ефективність обраного стилю спілкування, сприймання та відтворення іншомовної інформації, активну позицію щодо взаємодії з іншомовним середовищем, адекватність самооцінки комунікативного складника. У статті окреслено перспективи подальшого розвитку дослідження із вимірювання рівнів сформованості.

Ключові слова: критерії, показники, іншомовна комунікативна компетентність, майбутні вчителі початкової школи, коледж.

The article considers the criteria of the formation of foreign language communicative competence of the future primary school teacher in college, analyzes the possibility of measuring the indicators of the relevant criteria. The indicators of the formation of foreign language communicative competence of the future primary school teacher in college are presented and characterized. Four main criteria are identified based on the analyses of the approaches of domestic and foreign researchers. These are personal, initiative, linguistic and cognitive. Personal criteria in the studies includes positive attitude to learning of a foreign language, interest in lifelong learning, interpersonal communication with a humanistic attitude and ability to empathize, development of inductive and deductive thinking and communicative activity, increase of own intelligence; initiative criteria provides the effectiveness of interpersonal relationships, the provision of foreign language communicative knowledge, skills to communicate, express oneself, justify and present work, prepare reports, the ability to resolve conflicts, show empathy; linguistic criteria takes into account the set of knowledge, skills and abilities necessary for foreign language communication in professional activity in particular: the ability to understand foreign language information by ear, correct reproduction of textual information through reading and speaking, communication in another foreign language through speaking, grammatical and lexical correctness of textual information in writing; cognitive criteria reflects the effectiveness of the chosen style of communication, perception and reproduction of foreign language information, active position as for interaction with foreign language environment, adequacy of self-esteem of the communicative component. The article outlines the prospects for the further development of research as for measuring the levels of formation.

Key words: criteria, indicators, foreign language communicative competence, future primary school teacher, college.

УДК 377.8:373.3.093.5.011.
3-051]:[81'43:005.336.2]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/1.1>

Васильєва П.А.,
аспірантка кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізького національного університету

Постановка проблеми. Сформованість іншомовної комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів розглядалася вітчизняними та зарубіжними науковцями в різних галузях, проте іншомовна комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкової школи у коледжі не була досліджена. Досвід дослідження іншомовної комунікативної компетентності та компоненти іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у коледжі, які

були сформульовані раніше, а саме: мотиваційний, організаційно-діяльнісний, соціолінгвістичний та когнітивно-рефлексивний, дають змогу охарактеризувати показники і критерії сформованості у межах цієї статті.

Аналіз досліджень і публікацій. Отже, для аналізу критеріїв сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у коледжі нами було розглянуто поняття «критерій». Критерій, згідно з академічним

тлумачним словником, є «підставою для оцінки, визначення чи класифікації чогось, або мірилом» [10]. Відповідно до словника іншомовних слів «критерій» (із грецької «засіб судження») є мірилом для визначення, оцінки предмета, явища; ознака, що взята за основу класифікації» [9].

Під час дослідження психолого-педагогічної наукової літератури було виявлено, що низка вітчизняних і зарубіжних науковців не мають чіткого визначення критеріїв іншомовної комунікативної компетентності (далі – ІКК). Так, вчена А.К. Амрахова критеріями ІКК називає: ступінь вирішення комунікативного завдання, якість лексико-граматичного оформлення мови, якість вимови [1, с. 136]. Дослідниця О.М. Шульгіна також надає загальне тлумачення критеріїв та відносить до них «знання, мовні навички, мовні вміння» [14, с. 167]. Науковець А.В. Вях у своїх роботах наголошує, що компоненти структури іншомовної комунікативної компетентності дали змогу виокремити й охарактеризувати такі критерії оцінки сформованості ІКК, як: «усне мовлення іноземною мовою; письмова грамотність іноземною мовою; розуміння прочитаної інформації іноземною мовою; розуміння інформації іноземною мовою на слух; внутрішня мотивація до вивчення іноземної мови; міжособистісна взаємодія» [3, с. 53]. Критеріями ІКК, на думку Т.В. Герасимчук, є «сприймання, відтворювання та породження навчально-наукових текстів професійного спрямування відповідно до поставленої мети; оперування термінологією майбутнього фаху; застосування різних способів комунікативно-творчої діяльності; використання вербальних засобів мовлення, властивих ситуацій навчальної і професійної комунікації; вільне оперування термінологічною базою фаху; орієнтування в потоці професійної інформації, сприймання й відтворювання її; використання різних джерел наукової та професійної інформації; швидке і правильне орієнтування в умовах та ситуації професійної комунікації, обираючи ефективний стиль спілкування; контроль процесу перебігу комунікативного акту» [5, с. 10]. Подібну думку з психологічним акцентом розділяє і вчена О.А. Ковальова, критеріями ІКК у розумінні якої є: соціальні (самоусвідомлення, самооцінка та саморегуляція, встановлення контактів, управління конфліктами, співпраця, дотримання соціальних вимог, виконання соціальних ролей, соціальна активність) та комунікативні (сприймання інформації, емоцій, почуттів, ставлення, розуміння потреб, цінностей і поглядів, передавання інформації, психологічний вплив) [6, с. 67]. Більш деталізований опис критеріїв іншомовної комунікативної компетентності наведений у роботах І.О. Чеботарьової. Так, дослідниця виокремлює такі критерії: «мовна компетентність (рівень володіння державною мовою, рівень володіння іноземною мовою); компетентність з використання інформаційно-комунікаційних

технологій (здатність до пошуку професійної інформації в інтернеті, рівень володіння електронними засобами передачі інформації, рівень використання інформаційно-комунікаційних технологій для експертизи, оцінювання діяльності); спроможність вирішувати професійні завдання за допомогою комунікації (рівень володіння технікою спілкування, рівень ситуативної адаптивності, сформованість вміння розв'язувати конфлікти, сформованість вміння контролювати емоційно-напружену комунікативну ситуацію); здатність до професійно-особистісного зростання з використанням комунікативних засобів (характер мотивації до оволодіння фаховими знаннями, рівень сформованості комунікативних якостей, здатність до розвитку творчого потенціалу та інформаційної культури)» [12, с. 136].

Інша група вітчизняних і зарубіжних науковців має чітке тлумачення кожного з охарактеризованих критеріїв сформованості іншомовної комунікативної компетентності. Більшість з них погоджується, що до основних критеріїв належать мотиваційний, діяльнісний, когнітивний та рефлексивний.

Так, учений В.Д. Крикун визначає ціннісно-мотиваційний, інтелектуальний, діяльнісний та рефлексивний критерії сформованості ІКК. «Ціннісно-мотиваційний критерій характеризує особистісне ставлення до опанування іноземної мови в системі післядипломної освіти та до майбутньої професійної діяльності з можливістю використання інструментарію іноземної мови, розкриває стійкість інтересу до навичок мовлення, досвіду застосування іноземної мови під час виконання професійних завдань. Інтелектуальний критерій відображає рівень оволодіння знаннями з іноземної мови, необхідними для ефективного виконання професійної діяльності; обізнаність зі специфікою, нормами, правилами іншомовного професійного спілкування і ділового мовлення; знання та розуміння соціокультурних особливостей мови, яка вивчається. Діяльнісний критерій виражає рівень оволодіння знаннями, вміннями та навичками мовлення, необхідними й достатніми для здійснення іншомовного спілкування. Рефлексивний критерій сформованості ІКК виявляється в наявності рефлексивного мислення, що дає йому можливість перебувати у процесі постійного вдосконалення, професійного розвитку й досягти позитивних результатів у навчанні» [7, с. 79–81].

Дослідниця Н.П. Хінзєєва впевнена, що критеріями комунікативної іншомовної компетентності є: «особистісно-комунікативний (індивідуальний стиль мовної діяльності, потреба у спілкуванні, професійно-особистісному зростанні, розвитку психічних процесів, емоційних та вольових характеристик); суб'єктивно-лінгвокомунікативний (індивідуальний стиль іншомовної діяльності та його розвиток); функціонально-комунікативний (здатність до міжособистісної комунікації, взаємодії з іншомовним

середовищем, здатність проводити професійну діяльність відповідно до середовища, активна життєва позиція» [11, с. 48]. Вчена О.Ю. Шубкіна у своїх роботах надає характеристику мотиваційно-цінному (прояв інтересу до спілкування, прояв потреби до ініціювання комунікативного акту, прояв орієнтації на партнера по спілкуванню, прояв розуміння мотивів партнера по спілкуванню, прояв розуміння цінностей та відмінностей, форм сучасної культури, засобів і способів культурної комунікації); когнітивному (знання мови, знання соціолінгвістичного та соціокультурного характеру, прояв наявності розвинутого соціального інтелекту); діяльнісному (аналіз та оцінка комунікативної ситуації, здійснення постановки комунікативної мети, вибір комунікативної стратегії та побудова комунікативної тактики, володіння засобами вирішення комунікативних завдань, збагачення комунікативного досвіду); рефлексивно-оцінювальному (здійснення аналізу оцінки ефективності власного комунікативного акту на основі рефлексії досягнутої комунікативної мети, осмислення шляхів власного комунікативного вдосконалення) критеріям [13, с. 80].

Науковець С.М. Галецький визначає мотиваційний (спрямованість на набуття якомога глибших знань та вмінь з іноземної мови; здатність працювати з текстами з будь-яких джерел; вміння добирати та систематизувати інформацію за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; здатність до постійного розширення кола знань і вмінь; вміння обґрунтовувати власну думку; толерантне ставлення до інших культур; вміння аналізувати свою діяльність; здатність до самооцінки; вміння бути комунікабельним); пізнавальний (знання й уміння з орфографії, морфології, синтаксису, лексики; знання про мовні норми структури тексту; граматична й лексична коректність; зв'язне мовлення; вміння виконувати навчальні завдання усно й письмово; вміння працювати з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями; вміння переказувати своїми словами прочитаний текст і виокремлювати в ньому головну думку; вміння працювати з науковою літературою, зокрема віртуальною; знання методів наукового пізнання; здатність розуміти прочитане й почуте; вміння узагальнювати інформацію, отриману з різних джерел, зокрема й віртуальних; вміння формулювати власну думку; вміння розпізнавати наміри повідомлення, які відповідають певним різновидам текстів; здатність оцінювати масив сучасної інформації, зокрема віртуальної; вміння розуміти та переносити наміри повідомлення на адекватні ситуації); діяльнісний (вміння пояснювати та обґрунтовувати сказане; вміння висловлюватися, передаючи тонкі значення відтіноків; вміння активно використовувати мову в суспільному, професійному житті та навчанні; вміння чітко й вичерпно висловлюватися; вміння

виступати перед аудиторією; вміння використовувати предметні знання; вміння складати доповіді про свою навчальну та професійну діяльність; вміння розподіляти й організовувати роботу серед інших; вміння працювати в команді; вміння попереджувати та вирішувати конфліктні ситуації; вміння виявляти емпатію; здатність проектувати свою діяльність, зокрема із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій; вміння оформлювати звіти про виконану роботу; вміння презентувати свою дослідницьку та професійну діяльність) критерії [4, с. 114].

Дослідник Д.А. Беґека виокремлює такі критерії ІКК: мотиваційно-мобілізаційний (мотивація професійної поведінки; вміння вмотивувати, мобілізувати, враховувати індивідуальні особливості студентів); когнітивний (сформованість теоретичних знань із питань навчання іншомовної комунікації; вміння опрацьовувати наукову інформацію, використовувати комунікативно-орієнтовані підходи, принципи, методи); організаційно-діяльнісний (планування і проведення заняття; організація іншомовного комунікативного середовища; використання методів, форм і засобів формування іншомовної комунікативної компетентності); рефлексивно-оцінювальний (форми контролю й оцінювання студентів, самооцінки та самовдосконалення; коригування результатів навчального процесу) [2, с. 10].

Вчена Н.Л. Рябенко визначає чотири основні критерії, а саме: лексико-граматичний (знання про систему мови та її функціонування для підбору вірних лексико-граматичних засобів відповідно до ситуації спілкування); дискурсивно-компромісний (використання засобів мови для вираження погодження чи відмови, пропозиції, запиту, наказу); ситуаційно-комунікативний (володіння реєстрами спілкування залежно від формальності розмови, вираження ієрархічності відношення, використання мовних засобів із врахуванням традицій та норм, прийнятих у полікультурному середовищі); контекстно-стратегічний (вірний підбір комунікативних стратегій для вирішення комунікативних завдань, наявність переконливих аргументів або, навпаки, гнучкість у спілкуванні, вміння нівелювати труднощі, пов'язані з недостатнім рівнем володіння мовою) [8, с. 48].

У межах нашого дослідження, з огляду на здобутки вітчизняних та зарубіжних науковців, виокремлено чотири основні критерії сформованості іншомовної комунікативної компетентності: **особистісний**, що включає позитивне ставлення до опанування іноземної мови, прояв зацікавленості до безперервного іншомовного навчання, міжособистісне спілкування з проявом гуманістичного ставлення та здатності до емпатії, розвиток індуктивно-дедуктивного мислення й комунікативної активності, підвищення рівня власного емоційного інтелекту; **ініціативний**, яким передбачено ефективність міжособистісних

відносин, надання іншомовних комунікативних знань, вміння висловлюватись, обґрунтовувати, презентувати роботи, оформлювати звітність, вміння вирішувати конфлікти, виявляти співпереживання; **мовознавчий**, що враховує сукупність знань, вмінь та навичок, необхідних для іншомовної комунікації у професійній діяльності, зокрема вміння розуміти іншомовну інформацію на слух, правильно відтворювати текстову інформацію за допомогою процесу читання та промови, спілкуватися іншою мовою в процесі говоріння, граматично та лексично правильно відтворювати текстову інформацію на письмі; **пізнавальний**, що відображає ефективність обраного стилю спілкування, сприймання та відтворення іншомовної інформації, активну позицію щодо взаємодії з іншомовним середовищем, адекватність самооцінки комунікативного складника.

Висновки. На підставі аналізу наукових робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо критеріїв сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у коледжі виокремлено чотири основні критерії: особистісний, ініціативний, мовознавчий та пізнавальний. Перспективами подальшого розвитку дослідження є вимірювання рівнів сформованості, зокрема, за допомогою анкетування для виявлення мотивації до: розвитку власного емоційного інтелекту (тест мотиваційної грамотності В.О. Дончева); розвитку індуктивно-дедуктивного мислення (тест структури інтелекту Р. Амтхауера); розвитку комунікативної активності (діагностика комунікативних та організаторських здібностей); здатності до міжособистісних відносин та спілкування (тест визначення рівня комунікативності, тест за методикою Снайдера: вміння слухати, тест вміння до спілкування); володіння англійською мовою (аудіювання, читання, говоріння, письмо); розвитку рефлексивності та емоційності (тест визначення схильності до стресу); здатності до подолання труднощів і саморозвитку (тест здатності до самоосвіти О.В. Кузнецова); адекватності самооцінки (тест самоставлення В.В. Століна).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амрахова А.К. Обучение иноязычной коммуникативной компетенции учащихся-лезгин: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Махачкала, 2015. С. 164.

2. Бегека Д.А. Підготовка майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової комунікативної компетентності студентів педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2015. 20 с.

3. Вяхк І.А. Педагогічні умови формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2013. 227 с.

4. Галецький С.М. Формування комунікативної компетентності викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2020. 292 с.

5. Герасимчук Т.В. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх інженерів автомобільно-дорожньої галузі з використанням інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2016. 22 с.

6. Ковальова О.А. Психологічні особливості розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Переяслав-Хмельницький, 2018. 203 с.

7. Крикун В.Д. Формування іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 251 с.

8. Рябенко Н.Л. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов международного профиля средствами интерактивных технологий : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2019. 174 с.

9. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%F0%E8%F2%E5%F0%B3%E9>.

10. Словник української мови. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/kryterij>.

11. Хинзеева Н.П. Формирование коммуникативной компетентности иностранных студентов в иноязычной образовательной среде : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Улан-Уде, 2016. 181 с.

12. Чеботарьова І.О. Формування комунікативної компетентності майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2018. 243 с.

13. Шубкина О.Ю. Формирование коммуникативной компетентности студентов технических направлений подготовки : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Красноярск, 2016. 266 с.

14. Шульгина Е.М. Методика формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов посредством технологии веб-квест : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Томск, 2014. 243 с.